

דף כט

זכי כל העצים כשרין למערכה? הן, כל העצים כשרין למערכה חוץ...'. כתוב בבאורי הגר"א: פירוש, שפעם אחת שאל תלמיד לרב כן, והשיב לו. וחייב אדם לומר בלשון רבו, לפיכך קבע רבי לשון זו במשנה.

'עץ שמן' – הוא עץ האורן (אורן הסלע). השרף שבו (הוא הטרפנטין הגולמי) מכיל כמות ניכרת של שמנים אתריים (עפ"י הערוך ועוד. והרב מברטנורא פרש פירוש נוסף – עץ שממנו עושים שמן אפרסמון).

'האליתא' – מלשון אליה – זנב העצים, כמו שני זנבות האודים. באותם עצים קטנים היו מציתים את העצים הגדולים (רב האי גאון – פרה ג, ט; הערוך ערך 'גזת'; הרע"ב). הדלקת האליתא היתה בראשו של המזבח דוקא (יומא נה).

'החלו מעלין בגזירין לסדר את המערכה... סידר את המערכה שניה... והציתו שתי מערכות באש'. משמע שבתחילה מסדרים את המערכות ואחר כך מציתים את האש. ומה שאמרו בירושלמי (יומא ב, א) מצוה להקדים אש לעצים, שנאמר וערכו עצים על האש – אין הכוונה על כל המערכה, שודאי עצים קודמים שהרי אם לא נתן עצים אין לו מה להדליק, אלא הכוונה שיש מצוה להוסיף עצים אחר שכבר הצית המערכה, והיינו מצות שני גזירי עצים. וכל שיוסיף גזירים לפני הצתת האש לא קיים מצות גזירים, אלא מצית המערכה וחוזר ומוסיף שני גזירים [וכן ביומא כו:]: למדו דין שני גזירים מהכתוב הזה].

וכן כתב הכסף-משנה (תמידים ומוספים ד, ה) בשם הריטב"א שמצות גזירים נעשית אחר שהצית המערכה. וכן כתב בתוס' הרא"ש ביומא כד: (עפ"י חזון איש מנחות לו, יב; חדושים ובאורים).

ויש להעיר מדברי המפרש (בד"ה הציתו) שכתב שהצתת המערכות היתה לאחר סידור שני גזירי עצים. גם בלקוטי הלכות כאן כתב שהעלאת שני הגזירים קדמה להצתת המערכות. גם נראה מדבריו שפרש את דברי הירושלמי כפשטותם, שהביאו את האש לפני שהחלו לסדר את המערכה. ואם היפך וסידר לפני הבאת האש – מפרק העצים [משמע כולם] ומסדר שוב לאחר הבאת האש. [ולפי החזו"א אין לפרק אלא שני גזירים ולסדרם שוב].

ונראה שלשיטתם היו מדליקים אש קטנה ואחר כך מסדרים מערכה גדולה ולאחריה מערכה שניה, מעלים [ביום דוקא] שני גזירים על המערכה הגדולה, ולבסוף היו מציתים באותה אש שנמצאת שם, את האליתא.

ולפי שתי השיטות סידור המערכה כשר בלילה (כמבואר בספ"ב דיומא). ואולם סידור שני גזירי עצים, כתבו התוס' (שם ד"ה איכא) שזמנו ביום. וי"א שכשר בלילה (ע' במובא ביומא שם).

'השקו את התמיד בכוס של זהב – אמר רבא: גוזמא' – שלא היה של זהב אלא של נחושת ממורקת ויפה כזהב (הרב מברטנורא – להלן ג, ד).

'אמר שמואל: בשלשה מקומות דברו חכמים בלשון הבאי, ואלו הן: תפוח גפן ופרכת, לאפוקי מדרבא... הני אין התם לא...'. משמע שאין יותר לשונות הבאי בדברי חכמים. אמנם זה אמור רק

במשנה אבל בתלמוד יימצא שימוש בלשון גוזמא במקומות רבים [וכדברי הרשב"ם (בפסחים ק"ט. ד"ה משוי), שכל לשון 'שלש מאות' שבש"ס – לשון גוזמא היא] (עפ"י מאמר רבי אברהם בן הרמב"ם, נדפס בתחילת עין יעקב; תורת חיים חולין צ. וע"ע בהרחבה בספר מגדים חדשים ברכות נא:).
 כתב בספר בן יהוידע, טעם לכך שדברו בלשון הבאי – כי לכל מקרא או מאמר רו"ל יש סוד, ובבחינת הסוד אין כאן לשון הבאי אלא לשון אמיתית ומדויקת היטב, ורק בבחינת הפשט, שהוא כמו משל לענין הפנימי, הרי היא לשון הבאי (וע"ע בשו"ת הרמ"ע מפאנו עג).

'גפן של זהב'. ולכך עשו צורת גפן – להתברך כגפן, לפי שכנסת ישראל נמשלה בה (עפ"י פירוש המשנה לרמב"ם מדות ג, ח).

(ע"ב) 'על שבעים ושנים נימין נארגת'. בחולין (ז) הגרסה היא: 'נירין'. 'ניר' הוא קנה / מסגרת, המתוחים עליו חוטים בזמן האריגה. וכתב המהרש"א שם שיותר נראה כפי הגרסה שבמשניות: 'שבעים ושנים נימין'. ע"ש. (המפרש כאן פרש 'נימין' במשמעות נירים).

'ושתים עושים בכל שנה ושנה' – המפרש כתב, אלו שתי פרוכות שהיו כנגד אמה טרקסין. עוד אפשר לפרש: אחת לדביר ואחת לאולם (ערש"י ומהר"ם שיף חולין צ. וערש"ש כאן).

'משום ישוב ארץ ישראל' – אבל משום איסור בל תשחית – אין לחוש, אם משום שאינו עוקר האילן עם שרשיו אלא מסיר ממנו ענפים (עפ"י משנה למלך איסורי מזבח ז), אם משום שלצורך מצוה גדולה, למערכה, אין נחשבת 'השחתה' (עפ"י באר שבע. ובשאלת יעב"ץ (ח"א עז) הביא מכאן ראייה שלצורך מצוה מותר לקוץ אילן מאכל ובספר פתח עינים השיגו).

לפי טעמים אלו יובנו דברי המפרש שלא אסרו משום ישוב ארץ ישראל אלא בגפן ותאנה, מינים שנשתבחה בהם הארץ, אבל לא כגון אגוז וחרוב – והלא יש להוכיח מן הסוגיא בבבא-מציעא (קא), שבכל נטיעות יש איסור בנטילתן משום ישוב ארץ ישראל? אך יש לחלק בין עקירת האילן ובין הכרתת ענפים, או משום צורך למצוה גדולה – שבכגון זה אין לחוש משום ישוב הארץ אלא בפירות חשובים שנשתבחה בהם הארץ (עפ"י שו"ת דובב מישרים ח"ג קכא).

תירוץ נוסף כתב בשו"ת דובב מישרים (ח"א קלד, ב), שאם נוטעים האילן מלכתחילה לקורות ולסייג – אין איסור בל תשחית (והוכיח זאת ממשנת ערלה פ"א ומהירושלמי שם). והכי נמי כיון שהיו רגילים בעצים אלו למערכה, הרי נטעום מלכתחילה לשם כך.
 ע"ע בבאור הסוגיא במשנה למלך שם ובספר חדושים ובאורים.

דף ל

'מי מעלה אברים לכבש'. חילקו את הולכת האברים לכבש כעבודה לעצמה והקטרת האברים כעבודה לעצמה, משום שראוי להתפלל קודם הקטרת האברים שיהא הקרבן לריח ניחוח, כמו שכתב הרא"ש (לא:). – לכן הפסיקו באמצע הולכתם, לקרוא את שמע ולהתפלל (חדושים ובאורים).
 יש להוסיף, מפני שרצו שהבשר ישהה במלח כשיעור מליחת קדירה [ע' מנחות כא. ומלבד ברית מלח בקרבנות, הלא טעונים